

POSTANOWIENIE

Dnia 30 września 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kuryło

SSN Jerzy Kwaśniewski

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko Polskiej Żegludze Morskiej Przedsiębiorstwu Państwowemu

o odszkodowanie, zadośćuczynienie, odprawę, zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 30 września 2011 r.,

zażalenia strony pozwanej na postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych [...]

z dnia 30 marca 2011 r.,

1/ oddała zażalenie,

2/ zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych postanowieniem z dnia 21 grudnia 2010 r., wydanym na skutek zażalenia wniesionego przez powoda M. K., uchylił punkt III wyroku z dnia 7 marca 2011 r. i odstąpił od obciążania

powoda M. K. obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

W pisemnych motywach tego postanowienia Sąd Okręgowy przypomniał, iż w zaskarżonym punkcie wyroku z dnia 7 marca 2011 r. zasądził od powoda M. K. na rzecz pozwanej Polskiej Żeglugi Morskiej Przedsiębiorstwa Państwowego kwotę 450 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej. Na ten właśnie punkt wyroku powód wniósł zażalenie. Zdaniem sądu drugiej instancji zażalenie to okazało się oczywiście uzasadnione, co implikowało uchylene zaskarżonego postanowienia na podstawie art. 395 § 2 k.p.c. i rozpoznanie sprawy na nowo. Sąd Okręgowy wskazał również na treść art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz na niektóre poglądy judykatury dotyczące stosowania tego przepisu w praktyce orzeczniczej. Stwierdził ponadto, że w jego ocenie, w przypadku powoda mamy do czynienia z sytuacją szczególną, na co wskazują informacje zawarte w jego piśmie procesowym z dnia 17 lutego 2011 r. oraz w zażaleniu. Powód dokładnie opisał swoją sytuację materialną, która zaistniała po rozwiązaniu z nim przez pozwanego umowy o pracę, wskazał też na długotrwały okres pozostawania bez pracy. Sytuacja ta uzasadnia przyjęcie, iż pozostawanie przez powoda w długim okresie osobą bezrobotną, której jedynymi dochodami w okresie od połowy września 2007 r. do października 2008 r. były: zasiłek chorobowy w wysokości 350 zł miesięcznie, a następnie zasiłek socjalny w wysokości około 300 zł miesięcznie, spowodowało zadłużenie się przez niego u rodziny i dostawców mediów, a także zadłużenie w zapłacie czynszu z tytułu czynszu za najem lokalu i związanych z tym opłat. Pomimo że obecnie powód jest zatrudniony w firmie ochroniarskiej, to jego wynagrodzenie w wysokości 1.386 zł brutto dające dochód na osobę w rodzinie wynoszący 516,17 zł, przy uwzględnieniu podanych przez niego wydatków na utrzymanie siebie i żony, na które składają się opłaty z tytułu czynszu za najem lokalu komunalnego i opłaty za ogrzewanie oraz dostawę zimnej wody i odprowadzanie ścieków – 872,46 zł, a nadto opłaty z tytułu dostaw gazu wynoszące około 200 zł miesięcznie i opłaty za energię elektryczną – około 120 zł miesięcznie, także sprawiają, iż nie jest on w stanie ponieść kosztów w postępowaniu odwoławczym i zażaleniowym bez poważnego uszczerbku dla zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny. Z kolei

przedłożone przez powoda zaświadczenia o stanie zdrowia czynią wiarygodnym przyjęcie, iż nie jest on w stanie podjąć dodatkowej pracy lub pracy lepiej płatnej. Dlatego też weryfikacja przedłożonych przez powoda dokumentów pozwala zdaniem sądu drugiej instancji na uznanie, że jest on osobą ubogą.

Jako podstawę prawną swego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy wskazał art. 395 § 2 k.p.c. oraz art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Powyższe postanowienie zaskarżyła zażaleniem pozwana Polska Żegluga Morska Przedsiębiorstwo Państwowe, zaskarżając je w całości i zarzucając mu sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, a w konsekwencji naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść rozstrzygnięcia, tj. art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 102 k.p.c. poprzez przyjęcie, że w przedmiotowej sprawie została spełniona przesłanka polegająca na wystąpieniu wypadków szczególnie uzasadnionych, gdy w rzeczywistości okoliczność taka nie zaistniała, a także art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c. poprzez wskazanie błędnej podstawy rozstrzygnięcia, a mianowicie art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zamiast art. 102 k.p.c. i tym samym dokonanie niewłaściwej subsumcji stanu faktycznego sprawy z przepisami postępowania. Wskazując na te zarzuty, pozwana domagała się zmiany zaskarżonego postanowienia poprzez zasądzenie od powoda na swoją rzecz kaowcy 450 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Skarżąca podniosła, iż w jej ocenie oświadczenia powoda, zawarte zarówno w piśmie procesowym z dnia 17 lutego 2011 r., jak i w uzasadnieniu zażalenia, na których Sąd Okręgowy oparł swoje orzeczenie, są niepełne oraz uchybiają zasadom logiki formalnej i arytmetyki. Istotną, pominiętą przez Sąd Okręgowy okolicznością, ujawnioną w aktach sprawy jest z kolei fakt uzyskania przez powoda odszkodowania w kwocie 75.000 USD stanowiącego równowartość blisko 240.000 zł, które otrzymał on w sierpniu 2008 r. Kwota ta umożliwia mu natomiast uiszczenie na rzecz pozwanej kwoty 450 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w sprawie, którą powód sam zainicjował. Jest bowiem wątpliwe, aby przy konieczności ponoszenia miesięcznych wydatków w kwocie około 1.500 zł,

mając do dyspozycji rzeczony środki pieniężne, popadł on w zwłokę z zapłatą znacznych kwot pieniężnych na rzecz dostawców mediów oraz z tytułu czynszu najmu lokalu mieszkalnego. Nadto należy podać w wątpliwość oświadczenie powoda dotyczące osiąganych przez niego, bądź przez jego małżonkę, miesięcznych dochodów i wysokości miesięcznych wydatków. Gdyby bowiem przyjąć za powodem, że dochód na osobę w jego rodzinie (przy uwzględnieniu że powód mieszka z żoną) wynosi 516,17 zł, a zatem miesięcznie 1.032,34 zł na oboje małżonków, a wydatki wynoszą odpowiednio 872,46 zł, 200 zł i 120 zł, czyli łącznie 1192,46 zł, to należałoby uznać, iż wydatki przewyższają dochody, zaś powód wraz z żoną nie dokonuje zakupów jedzenia, potrzebnych lekarstw, środków czystości, czy też odzieży, ponieważ nie dysponuje już na powyższe wydatki żadnymi środkami pieniężnymi. Sąd Okręgowy nie dokonał więc dokładnej i pełnej analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, poprzestając wyłącznie na oświadczeniach samego powoda, których rzetelność i logiczność budzi uzasadnione wątpliwości. Uzasadniając drugi ze sformułowanych zarzutów zażaleniowych, pozwana podniosła z kolei, że wywód dotyczący podstawy prawnej rozstrzygnięcia przeprowadzony przez sąd drugiej instancji w uzasadnieniu traktuje o przesłankach normy prawnej wywiedzionej z art. 102 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, pomijając zupełnie znamiona opisane w art. 102 k.p.c., który, jak można się domyślać, jest podstawą rozstrzygnięcia zawartego w punkcie II zaskarżonego postanowienia. Strona nie ma zatem możliwości prześledzenia i oceny toku rozumowania sądu prowadzącego do podjęcia decyzji o odstąpieniu od obciążania powoda kosztami zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej, gdyż przedstawione w uzasadnieniu wywody dotyczą błędnej podstawy prawnej. Dlatego też zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, jest zdaniem pozwanej zasadny.

Powód M. K., reprezentowany przez swego pełnomocnika, wniósł o oddalenie zażalenia oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania zażaleniowego. Wyjaśnił równocześnie, że otrzymał w sierpniu 2008 r. nie 240.000 zł, lecz 162.883 zł, ponieważ taki był wówczas kurs USD do złotego. Potwierdził równocześnie, iż jego dochody nie wystarczają na pokrycie kosztów utrzymania.

Ponadto ciąży na nim spłata kredytu w kwocie 16.000 zł, który zaciągnął na remont mieszkania i wymianę okien. Z tej przyczyny popadł w zadłużenie, które spłacał następnie z otrzymanego odszkodowania. Obecnie ponownie popada w zadłużenie z tytułu czynszu, opłat za gaz i energię elektryczną, gdyż nie jest w stanie na bieżąco spłacać zobowiązań z uzyskiwanych aktualnie dochodów. Do odpowiedzi na zażalenie pełnomocnik powoda dołączył szereg dokumentów potwierdzających wskazane przez niego dane dotyczące sytuacji majątkowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie pozwanej nie zasługuje na uwzględnienie, aczkolwiek za zasadny należy uznać sformułowany w nim zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c. polegającego na wskazaniu przez Sąd Okręgowy w pisemnych motywach zaskarżonego postanowienia błędnej podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Trafnie żalący się podnosi bowiem, że właściwą podstawę prawną orzeczenia o odstąpieniu od obciążania powoda kosztami zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej winien stanowić nie powołany przez sąd drugiej instancji art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (j.t. Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594), regulujący instytucję zwolnienia od kosztów sądowych, a więc opłat (sądowych) i wydatków, o których mowa w art. 5 tej ustawy, lecz art. 102 k.p.c. Wbrew odmiennemu stanowisku żalącego się naruszenie wymienionych przepisów nie miało jednak wpływu na wynik sprawy, jako że w związku z treścią zażalenia wniesionego przez powoda od orzeczenia o kosztach postępowania odwoławczego zawartego w wyroku z dnia 7 marca 2011 r., w którym wskazywał on na swoją złą sytuację życiową i finansową, przedmiotem oceny sądu musiały być właśnie te okoliczności. Także w obu przypadkach regulowanych treścią wymienionych przepisów ocena sytuacji majątkowej strony może zaś stanowić przesłankę zarówno zwolnienia strony od kosztów sądowych, jak i odstąpienia od obciążania jej obowiązkiem zwrotu stronie przeciwnej kosztów procesu. Sąd Okręgowy dokonał natomiast takiej oceny w sposób właściwy. Prawidłowo także skonstruował sentencję zaskarżonego postanowienia, co musiało świadczyć o tym, iż wskazanie przez ten sąd jako podstawy prawnej zaskarżonego

orzeczenia art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych było wynikiem oczywistej omyłki, a nie zamierzonego działania. Argumenty, które zaważyły na takim rozstrzygnięciu, były przy tym czytelne. Nie ma więc racji pozwana, podnosząc że powołanie w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia błędnej podstawy prawnej uniemożliwiło jej prześledzenie i ocenę toku rozumowania sądu prowadzącego do podjęcia decyzji o odstąpieniu od obciążania powoda kosztami zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Odnosząc się do sformułowanego w zażaleniu zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 102 k.p.c. należy z kolei przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 102 k.p.c., stanowiącego rzeczywistą podstawę prawną skarżonego orzeczenia, w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W judykaturze utrwalił się pogląd, że cytowany przepis jest przepisem szczególnym w stosunku do ogólnych reguł obciążania stron kosztami procesu (art. 98 k.p.c.) oraz że stanowi odstępstwo od tych reguł i dlatego powinien być stosowany jedynie w takich wypadkach, które - w ocenie sądu - można uznać za „szczególnie uzasadnione” w rozpoznawanej sprawie. W związku z tym w uzasadnieniu rozstrzygnięcia o nieobciążaniu strony kosztami procesu, powinny być wskazane okoliczności stanowiące „wypadek szczególnie uzasadniony” w rozumieniu art. 102 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 września 2010 r., II PZ 23/10, LEX nr 661509, czy też z dnia 11 lutego 2011 r., I CZ 38/10, LEX nr 738387). Zakwalifikowanie konkretnego przypadku jako „szczególnie uzasadnionego” wymaga wszakże uwzględnienia całokształtu okoliczności sprawy, a do okoliczności takich należy również sytuacja ekonomiczna strony przegrywającej, która może uzasadniać odstępstwo od zasady odpowiedzialności za wynik procesu, jeżeli jest tak dalece trudna, że uniemożliwia jej pokrycie kosztów należnych przeciwnikowi (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CZ 51/10, LEX nr 737252 oraz z dnia 9 lutego 2011 r., V CZ 98/10, LEX nr 738404). Zastosowanie instytucji odstąpienia od obciążania strony przegrywającej kosztami procesu przewidziane w art. 102 k.p.c. jest uzasadnione także wtedy, gdy sprawa ma precedensowy charakter bądź gdy rodzi istotne wątpliwości dotyczące zastosowania określonych regulacji prawnych (por.

postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13 września 2010 r., II PZ 24/10, LEX nr 661510 oraz z dnia 29 listopada 2010 r., II PZ 35/10, LEX nr 687031). Ogólnie rzecz ujmując, sposób skorzystania z art. 102 k.p.c. jest suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu i do jego oceny należy przesądzenie, czy wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek, który uzasadnia odstępnie, a jeśli tak, to w jakim zakresie, od generalnej zasady obciążania kosztami procesu strony przegrywającej spór (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 maja 2006 r., III CK 221/05, LEX nr 439151, z dnia 2 czerwca 2010 r., I PZ 2/10, niepublikowane, czy też z dnia z dnia 17 listopada 2010 r., II PZ 38/10, LEX nr 687034).

Zdaniem Sądu Najwyższego, sąd drugiej instancji, choć omawianego przepisu faktycznie nie powołał, to jednak prawidłowo skorzystał z zawartej w nim instytucji. Wyczerpująco uzasadnił bowiem jego zastosowanie w rozpoznawanej sprawie, podkreślając trudną sytuację finansową i osobistą powoda, którą zilustrował podaniem szczegółowych danych o jego dochodach i obciążających go wydatkach, a także danych o stanie jego zdrowia uniemożliwiających podjęcie dodatkowej, czy też lepiej płatnej pracy. Słusznie również Sąd Okręgowy stwierdził, że wskazane okoliczności świadczą o tym, iż powód jest osobą ubogą oraz że nie jest w stanie ponieść kosztów w postępowaniu odwoławczym bez poważnego uszczerbku dla zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny. Bez wpływu na taką właśnie ocenę sytuacji majątkowej i zdrowotnej powoda jest podnoszony w zażaleniu fakt otrzymania przez niego odszkodowania związanego z wypadkiem przy pracy, skoro odszkodowanie to uzyskał w sierpniu 2008 r., a przedmiotem oceny była jego aktualna (w marcu 2011 r.) sytuacja majątkowa. Co do sugestii, iż wątpliwość budzą podane przez powoda kwoty dochodów i wydatków, należy z kolei podnieść, że żalący się nie podważył tych danych jakimkolwiek wiarygodnym dowodem. Natomiast sąd drugiej instancji dysponował w tym względzie nie tylko oświadczeniami powoda, ale także przedłożonymi przez niego do akt sprawy dokumentami,

Sąd Najwyższy jest więc zdania, że opisana przez Sąd Okręgowy sytuacja, w której znajduje się powód, bez wątpienia może być zakwalifikowana jako wypadek szczególnie uzasadniony w rozumieniu art. 102 k.p.c. Kierując się

przedstawionymi argumentami oraz opierając się na treści art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji. O kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. 99 k.p.c. oraz § 12 ust, 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).